

Kommunal serviceplan för
Malung-Sälens kommun
2015-2018

Fastställt av kommunfullmäktige
den 15 februari 2016, § 8

Vision för Malung-Sälens kommun

"Vår kommun är känd som en ledande turistkommun, där det är attraktivt att bo, spännande att växa upp och lära, tryggt att åldras och det finns goda förutsättningar att driva och utveckla företag.

Det rika föreningslivet, en aktiv landsbygdsutveckling och förmågan att arrangera stora evenemang är andra kännetecken.

Vi präglas av öppenhet, delaktighet och alla människors lika värde.

Barn och unga är vår prioriterade målgrupp.

En kommunal ekonomi i balans, samverkan, kompetens, kvalité och hållbarhet är hörnpelare i samhällsbygget, liksom mångfald, entreprenörskap och företagsamhet.

Vi är en stark inflyttningskommun med framtidstro."

Innehåll

Inledning	4
Syfte	4
Serviceplan 2015-2018.....	4
Serviceplanens framtagande	5
Avgränsningar, begrepp och definitioner	6
Problembeskrivning	6
Övergripande mål för service på landsbygden	7
Prioriteringar i översiktsplanen	8
Strategi	9
Mat, bensin, pengar och paket	10
Landsbygdens företagssamhet.....	11
Service till besökaren	12
Infrastruktur	12
Ungdomars uppväxtmiljö och äldres livsvillkor	12
Avslutning	13
Presentation av butiksorter och basserviceutbud samt kompletterings- eller kompensationsbehov.....	14
Rörbäcksnäs	15
Yttermalung.....	16
Tyngsjö	17
Öje	18
Malungsfors	19
Lima	20
Sörsjön.....	21
Referenser.....	22

Inledning

Urbaniseringen är ett globalt fenomen som pågår både trots och till följd av politiska beslut. Det finns emellertid möjligheter att kompensera och komplettera för att möta de följder som blir när befolkningsunderlag minskar och verksamheter centraliseras. Utan tvivel står landsbygdens livskraft under påverkan av urbaniseringen – globalt, nationellt, regionalt och lokalt. Samtidigt kan service och verksamheter bestå utifrån lösningar som kompenserar och kompletterar. Olika stöd kan hålla landsbygden vid liv men för att få en långsiktigt hållbar framtid behövs så väl lokal mobilisering som nationell och regional strukturering.

Tillgång till god IT-kommunikation, livsmedelshandel, hälso- och sjukvård, sophantering med mera behövs för att vardagslivet ska fungera. Företagsamhet och entreprenörskap ger arbetstillfällen och bidrar till en levande landsbygd. Permanent- och fritidsboende samt tillfälliga besökare kan ge underlag för lokal service som till exempel butiker, skolor och kollektivtrafik. Attraktiva boendemiljöer kan även bidra till företagsetableringar. Livsmedelsförsörjningen är viktig men lanthandeln fyller även funktion som mötesplats och social trygghet. På de mindre orterna är lanthandeln ofta den sista offentliga lokalen som är tillgänglig till vardags. I Öje har postboxarna i anslutning till lanthandeln gjort affären till en naturlig och regelbunden mötesplats för lokalbefolkningen. När de naturliga träffpunkterna har försvunnit på en ort finns det ingen mötesplats där man stöter ihop och möter andra människor. I ett sådant läge blir det sociala livet i mycket högre grad arrangerat och planerat; till exempel aktiviteter i bystuga eller privata tillställningar. Om lanthandeln läggs ned försvinner ofta även annan service som butiken står för, som post- och paketservice, utlämning av apoteksvaror, spelombud och ombud för systembolaget samt möjlighet att ta ut kontanter. Ett samhälles servicepunkter är ofta nära förknippade med varandra. Samordning mellan offentlig och kommersiell service förutsätter ett aktivt engagemang i partnerskap.

Syfte

Syftet med den kommunala serviceplanen är skapa en helhetsbild av tillgänglig service och en metod för att vidmakthålla och utveckla en rimlig servicenivå för landsbygdens boende, företagare och besökare.

Serviceplanen ska vara ett verktyg i kommunens övergripande planeringsarbete och ett underlag för Länsstyrelsens prioriteringar avseende landsbygdsutveckling.

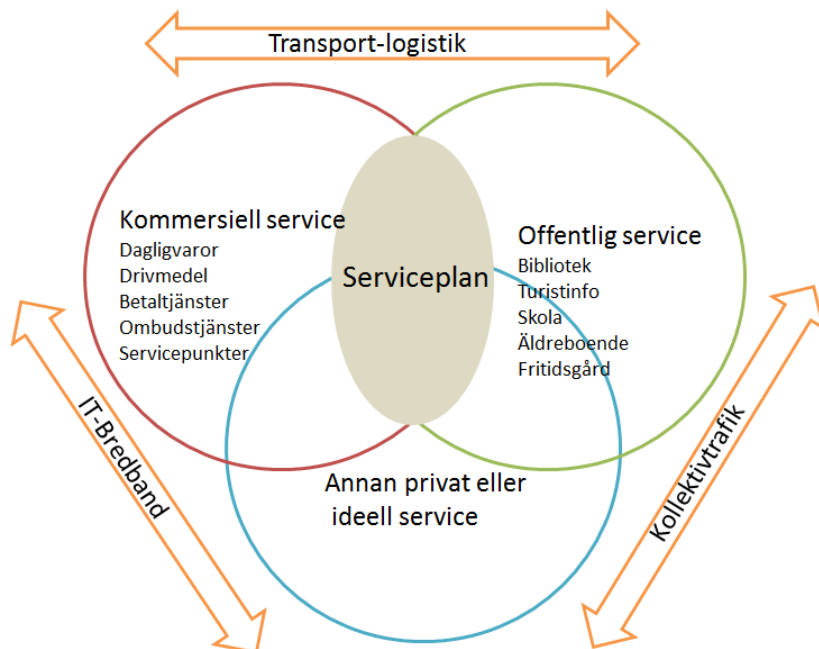
Serviceplan 2015-2018

Serviceplanen ska ge en god bild av den tillgängliga servicen, både kommersiell och offentlig, som finns på landsbygden samt ange nivåer för en rimlig och möjlig servicenivå och hur den ska upprätthållas.

En aktuell serviceplan är en förutsättning för att länsstyrelsen ska besluta om ekonomiskt stöd till lanthandel, eller initiativ som syftar till att upprätta en god lokal service.

Serviceplanen är också ett verktyg för olika aktörer som vill bidra till en utveckling av landsbygden och ska ses som ett komplement till kommunens översiktsplanearbete. Serviceplanen gäller under mandatperioden 2015-2018, och ligger i fas med Dalarnas regionala serviceprogram, RSP.

En serviceplan ska fungera i ett långsiktigt strukturellt perspektiv och även vara en grund för kortsiktiga åtgärder. Här återfinns bland annat de övergripande prioriteringarna när det gäller servicefrågor samt serviceområden som är viktiga för alla kommundelarna. Vid behov kan analys av och förslag på åtgärder riktade till de olika orterna kompletteras vid behov.

Bilden visar exempel på kommersiell, offentlig och ideell service som i någon form kan ingå i ett serviceutbud på landsbygden.

Transport/logistik, IT/bredband och kollektivtrafik är viktig infrastruktur för att kunna upprätthålla ett serviceutbud. Punkten i mitten ska illustrera serviceplanen och möjligheten att kombinera nya och alternativa servicelösningar.

Den ideella servicen är spretig, föränderlig och dessutom svår att kartera. Det är också små möjligheter eller behov att reglera den, men den ideella servicen är i många fall avgörande för att fylla "luckor" som uppstår. Den egna kraften, "Vad jag kan bidra med" ska uppmuntras. Samhällsutveckling generellt förutsätter i hög grad individuell och gemensam skaparkraft. Lokala initiativ kan ge grund för småföretag, sociala företag och/eller ekonomiska föreningar.

Serviceplanens framtagande

I Rörbäcksnäs, Yttermalung och Öje har samtal hållits om lanthandeln och den kommersiella service som ofta är kopplad till butiken. Under processen har servicefrågorna diskuterats utifrån olika gruppers perspektiv och behov.

Parallellt har en ny organisation och ett nytt arbetssätt för bygderåd tagits fram, vilket syftar till att stärka landsbygdens representation och representativitet i viktiga frågor men framför allt för att gemensamt formulera utvecklingstankar.

Det regionala serviceprogrammet för Dalarna (RSP 2014-2018) har varit vägledande. RSP är ett länsövergripande ramprogram som beskriver huvuddragen för arbetet med service på landsbygden de kommande åren. Tyngdpunkten ligger på lanthandel och de kommersiella tjänster som kan kopplas ihop med den.

Avgränsningar, begrepp och definitioner

I serviceprogrammet definieras landsbygd utifrån sju prioriterade orter; Lima, Öje, Rörbäcksnäs, Yttermalung, Malungfors, Tyngsjö och Sörsjön. Fem av dessa har butik. Tyngsjö har en geografisk särställning utifrån avstånd till kommunens centralorter Malung, Lima och Sälen.

Den breda innebörden av service gör att avgränsningar är nödvändiga för att uppnå tydlighet. En rimligt god servicenivå betyder, i detta sammanhang, service till en kostnad som står i proportion till utbytet.

Serviceplanen fokuserar på den kommersiella service som är kopplad till den sista butiken på orten, här kallad lanthandeln. Detta innebär i sin tur en inriktning på försörjning av dagligvaror, betaltjänster, kontantuttag, paket, försändelser och ombudstjänster.

En servicepunkt samlar service från myndigheter, kommunen och företag. Den fungerar som en social mötesplats för invånarna. Servicepunkter kan ersätta en nedlagd butik eller kan stärka existerande butiker. En servicepunkt kan även etableras i andra öppna lokaler än i en butik.

Offentlig service blir i det här sammanhanget i huvudsak det samma som kommunal service. Serviceplanen ska dock belysa och ta hänsyn till sambandet mellan offentlig, kommersiell och ideell service.

Servicepunkternas utbud kan vara olika utifrån orternas lokala behov och förutsättningar. För byar utan etablerad servicepunkt formuleras en generell strategi. En sådan strategi kan till exempel sikta på stärkt kollektivtrafik eller andra lösningar.

Hemsändningsbidrag lämnas till kommuner som helt eller delvis bekostar hemsändning av dagligvaror till hushåll för att tillgängligheten till livsmedel på landsbygden ska vara tillfredsställande. Bidraget riktas till personer (inte butiker) som har svårt att ta sig till en livsmedelsaffär. Hemsändningsbidragen kan också användas för att skjutsa personer till närmaste servicecentra i kommunen.

Problembeskrivning

Olika servicebehov

Service har olika innebörd för olika människor; för vissa kan närheten till en dagligvarubutik kännas avgörande, medan andra behöver besöka arbetsförmedlingens kontor regelbundet. Närheten till en skola kan bidra till att barnfamiljer flyttar in, medan tillgång till vård och omsorgsservice är central för andra. Fungerande paketdistribution, möjlighet att lämna dagskassar eller att lätt kunna tanka fordon, kan vara förutsättningar för att etablera eller starta

företag på en ort. Toleransnivån för hur långt man har till olika servicefunktioner är olika för olika slag av service. Service kan också kopplas till många olika aktörer; som företag, myndigheter och kommuner, vilket kräver olika sätt och förutsättningar att hantera frågor om service.

Ändrade köpbeteenden

Tätortshandeln och internethandeln konkurrerar allt mer om lanthandelns kundunderlag. Med ökad arbetspendling och en ökad koncentration av service till tätorten minskar köptroheten på landsbygden, inte minst också för att kunden i tätorten kan samordna sina inköp med nyttjande av annan service. Samtidigt riskerar vissa hushåll att inte längre klara sina inköp själva utan blir beroende av annans hjälp. De som exempelvis inte kan ta del av ny teknik, som inte har tillgång till bil för att pendla och handla, som inte får bankkort eller som är funktionsnedsatta riskerar att marginaliseras och därmed ställas vid sidan av utvecklingen.

Kommunala prioriteringar

Kommuner tvingas ständigt göra avvägningar mellan den ekonomiska situationen och välfärdsinsatsernas utformning och omfattning. Befolkningstäthet, avstånd, boendes rörlighet etcetera måste tas i beaktande vid sådana avvägningar, men även utvecklingspotential och möjlig inflyttning ska vägas in.

Delat ansvar

Ansvar för att boende, företagare och besökare i mindre bygder/orter ska ha tillgång till en rimlig service måste delas mellan det offentliga, det kommersiella och det ideella. Olikartade och otraditionella lösningar kan etableras om det råder samsyn och samordnat ansvar. Det är ytterst viktigt att agera utifrån helhetssyn, samarbete och samverkan.

Strukturella insatser

Mobiltäckning och tillgång till bredband via fiber löper som en röd tråd inom landsbygdsutveckling och visar att frågor om lokal service måste hanteras utifrån sammanhang.

Övergripande mål för service på landsbygden

Hela Malung-Sälens kommun är landsbygd. Det övergripande målet med serviceplanen är att ge möjlighet till hållbara servicelösningar i Malung-Sälens kommun med utgångspunkt från varierande förutsättningar. Det bör eftersträvas att det ska finnas en rimligt god service på nivå för boende, besökare och verksamma i Malung-Sälens kommun.

Detta kan uppnås genom att kommunen, näringslivet och civilsamhället verkar för:

- Samordnade servicelösningar, t.ex. genom BID-samarbete som strategi och metod¹
- Kvarvarad lanthandel (primärt i Malungsfors, Öje, Sörsjön, Rörbäcksnäs, Limesforsen, Lima)
- Ökad samverkan kring lokaler, logistik och servicetjänster
- Tekniska lösningar och innovativa idéer.
- Aktiva åtgärder och insatser för att vara del i Scandinavian Mountains som världsdestination.

Hållbarhetsmål

EUs horisontella mål - miljö, jämställdhet och integration - är viktiga för en hållbar utveckling vilket serviceplanen ska medverka till. Exempelvis är miljöpåverkan stor vid transporter som måste ske om service inte kan erbjudas i närområdet.

Många landsbygdskommuner är i behov av inflyttare. I Malung-Sälens kommun är arbetslösheten låg vilket borde underlätta etablering för nyanlända. Dalarnas regionala serviceprogram visar att områden som har låg tillgänglighet till service också har negativ befolkningsutveckling. För att möta krav på rimlig service utifrån olika behov, förutsättningar och livssituationer behövs det i samverkan tas fram handlingsinriktade mål och relevant statistik.

Prioriteringar i översiktsplanen

Kommunens översiktsplan uttrycker de yttre ramarna för kommunens planer och utveckling. Samtliga kommunens direktiv i översiktsplanarbetet har bäring på serviceplanen:

- Att skapa en god livsmiljö för kommunens invånare. Det innebär en god boende- och rekreativmiljö samt goda möjligheter till näringslivsutveckling, utbildnings- och arbetstillfällen i hela kommunen.
- Att skapa förutsättningar för en förstärkning och vidareutveckling av turistnäringen. Detta gäller främst i fjällområdet, men även i övriga delar av kommunen.
- Att utveckla kommunikationerna och infrastrukturen. Detta gäller främst det allmänna vägnätet, men även järnväg, flyg och bussförbindelser samt IT.
- Att planera för en långsiktigt hållbar utveckling. Det innebär en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

Aktuella planeringsfrågor för kommunerna att hantera i sina översiktsplaner, som berör landsbygden, är bland annat utpekande av områden för exploatering i strandnära lägen och områden lämpliga för utbyggnad av vindkraft. Jord- och skogsbrukets betydelse och företagandets behov och villkor ska vägas in. Besöksnäringen, som är bland kommunens starkaste huvudnäringar, skapar efterfrågan på nya upplevelser. Malung-Sälens kommun kan erbjuda natur- och kulturmiljöer med unika värden. För att människor även fortsättningsvis ska kunna fortsätta att bo och verka på landsbygden krävs en god grundläggande service. I

¹ BID, Business Improvement District, är en metod för affärsdriven stadsutveckling men som lämpar sig väl även för landsbygdsutveckling. I korthet går den ut på att samordna privata och offentliga servicelösningar och utvecklingsprojekt som kan förbättra och utveckla lokalsamhället. Fokus ligger på konkreta satsningar på fysiska miljöer, service och attraktionskraft.

Malung-Sälens kommun är översiktsplanen ett levande dokument, i den föreslås att dessa punkter beaktas.

- Medvetet förhåller sig till besöksnäringen, outdoor- och naturturism.
- Arbeta för att underlätta lokal upphandling.
- Utveckla och bevara en rimlig servicenivå i hela kommunen.
- Bärande infrastruktur - IT/bredband, transport/ logistik och kollektivtrafik.
- Beakta den utmaning som demografin utgör.

Strategi

Det är viktigt att se över vilka förutsättningar en ort har att upprätthålla olika servicefunktioner och hur den fysiska miljön ska kunna utvecklas, utifrån behov och förutsättningar. Utbud och lokalisering av den statliga servicen, exempelvis post, polis och försäkringskassa har kommunen begränsad behörighet och befogenhet att påverka. När det gäller den kommunala servicen behöver kommunens olika styrdokument och planeringsramar vara kopplade till varandra för att inte vissa förutsättningar och villkor tappas bort. För att uppnå mål och syfte med denna plan bör följande lokala strategi gälla:

- Planering, genomförande och uppföljning av olika insatser ska präglas av demokrati och grundläggande mänskliga rättigheter, miljöhänsyn, jämställdhet och integration över generations- och nationalitetsgränser.
- Samtliga sju prioriterade orter ska beaktas ur service- och försörjningssynpunkt och bör var och en utgöra plats för lokal servicepunkt.
- Kommunen ska arbeta för att kommun- och länsgränser inte är ett hinder för att upprätthålla en service på rimlig nivå, utifrån behov och förutsättningar.
- Kommunen ska ha en inrättad funktion som landsbygdsutvecklare vilken kan ge råd, stöd, information och förmedla kontakter som rör verksamhet med syfte att utveckla landsbygden.
- Samverkan ska finnas mellan kommunens beredning för landsbygdsfrågor och landsbygdsutveckling samt bygderåd och bygdegrupper rörande servicefrågor på basnivå.
- Utredningar och förslag som påverkar basservice och landsbygdsfrågor ska innehålla relevanta konsekvensbeskrivningar.
- Betona ett möjliggörande arbetssätt och synsätt till företagare, entreprenörer och lokala initiativ för att höja attraktiviteten och öka inflyttningen, även ur ett landsbygds-perspektiv.
- Vid behov tas handlingsplaner fram i samverkan med olika aktörer där man anger vilka konkreta insatser som kan genomföras och vilken uppföljning man avser göra inom varje område. Handlingsplanerna ska vara anpassade efter lokala behov och förutsättningar. Platsspecifika och otraditionella servicelösningar ska kunna främjas.
- Genom en lokal utvecklingsplan framtagen av bygdegrupperna kan valet av innehållet i servicepunkterna definieras tillsammans med kommunen. En användbar metod är Lokalekonomisk analys (LEA) för att lägga en grund till en utvecklingsplan.

- Byar som inte är prioriterade eller som har servicelösningar tillgodosedda kan genom eget engagemang och genom en gemensam byutvecklingsplan, framtagna i bygdegruppen, söka bidrag för att tillhandahålla förbestämda delar av servicelösningarna i servicepunkterna.

Planering, genomförande och utvärdering

För en positiv utveckling av landsbygden är det av avgörande vikt att upprätthålla en god dialog med medborgare, lokalt verkande företag, näringslivsråd, ungdomsråd, byalag, intresseföreningar, folkrörelser med flera. Framgent ska den nyinrättade organisationen för bygderådet ta ett större ansvar för att upprätthålla en sådan dialog.

- Kommunen ska, genom fastställd bygderådsorganisation, föra en aktiv dialog med aktörer på den lokala nivån i frågor som rör ortsspecifik basal service, utifrån behov och förutsättningar.
- Regelbundna handlingsplaner tas fram i samverkan mellan olika aktörer där det anges vilka konkreta insatser som kan genomföras och vilken uppföljning som avses göras inom varje område. Handlingsplanen anpassas efter lokala förhållanden, utifrån behov och förutsättningar. Platsspecifika och otraditionella servicelösningar ska kunna förekomma.
- Fokus ska ligga på insatser som skapar, förbättrar eller utökar lokal service för företag, landsbygdsbefolkningen och besökare.
- Kommunstyrelsen ansvarar för att handlingsplanen genomförs och att de genomförda åtgärderna utvärderas och följs upp senast sista september varje år.

Mat, bensin, pengar och paket

Tillväxtverket har i en studie² visat att lanthandlarna skulle vara lönsamma för invånarna även om dessa subventioneras med mellan 10 000-70 000 kr i månaden, den sociala nyttan ej inräknad. Genom att undersöka kostnader för ökat bilåkande, ökad tidsåtgång, betalningsvilja, tillgänglighetseffekter och minskade inköpspriser kunde nyttan av den lokala butiken beräknas. Därtill kommer service i form av betaltjänster, paket, drivmedel med mera som ofta är kopplad till sista butiken på orten. Utifrån samhällsekonomiska aspekter kan det alltså vara en god affär att underlätta driften av lanthandel genom subventioner, samordningslösningar och att arbeta med köpbeteenden. Kommunen bör vid beslut om insats eller åtgärd vara öppen för alternativa och otraditionella lösningar för att behålla den service som är kopplad till sista butiken på orten. Detta kan ske enskilt eller, och företrädesvis, i samverkan med andra servicegivare.

- Kommunen bör underlätta för bevarande av befintliga butiker inom de prioriterade orterna och ha en positiv inställning till nya etableringar. Servicepunkter ska dock utgöra det prioriterade alternativet för att tillgodose basal service, utifrån behov och förutsättningar.
- Landsbygdshushåll med rätt till hemsändning bör ges möjlighet att få varor hemsända och lanthandlaren bör ges inflytande över val av distributionssätt. Hemsändningsbidraget kan även användas så att kunderna hämtas in till centralorterna.

² Samhällsekonomiska effekter av nedläggning av butiker på landsbygden. Tillväxtverket Rapport 0116

- Kommunen bör, utifrån behov och förutsättningar, verka för att de bensinstationer/pumpar som finns tillgängliga för allmänheten, inom kommunens geografiska område, bevaras.
- Kommunen bör sträva efter att lanthandlarna och/eller servicepunkterna, inom de prioriterade orterna, uppdras att utföra kommunala servicefunktioner. Exempel på detta kan vara informationscentra, med blanketter och broschyrer, för att nå både bofasta och besökare.
- Vid upphandlingar bör, utifrån givna förutsättningar, beaktas att ställda villkor och krav är möjliga att uppfylla för lanthandlarna.
- Hemtjänsten bör, utifrån givna förutsättningar och villkor, sträva efter att handla i den butik som finns närmast brukaren.
- Regelbundet bjuda in till samråd mellan kommunen, lanthandeln och konsumenter i aktuella frågor.
- Kommunen strävar efter att det ska finns sopstation/ återvinningsstation tillgängligt i rimlig anslutning till lanthandel och servicepunkter.

Landsbygdens företagssamhet

Lokal basal service är förutsättning för att företag ska kunna stanna kvar, etablera sig och utvecklas på landsbygden, vilket är den mest avgörande faktorn för tillväxt och attraktionskraft. Organisationen Företagarna i Dalarna menar att service på landsbygden är en fråga om överlevnad för samtliga företag oavsett bransch.

För att öka serviceutbudet på landsbygden kan kommunen tillsammans med lanthandlarna, andra företagare och föreningar stödja lokala servicelösningar där intresse och underlag för sådana finns. Detta kan ske på olika sätt beroende av lokala behov och förutsättningar.

Lokala servicelösningar kan vara en servicegivare som används som utgångspunkt för att utöka annan service. Det kan också vara flera intressenter som tillsammans över ett geografiskt område tillhandhåller olika slag av service. Där lanthandel saknas kan fungerande servicepunkter bidra till att kommunal service görs mer tillgänglig. Detta kan till exempel ske i form av tjänsteköp eller genom uppdrag att hålla med information i form av blanketter och e-tjänster.

- Kommunen bör medverka till alternativa och otraditionella lösningar för att landsbygdens företag ska ha tillgång till grundläggande servicefunktioner. Detta kan ske enskilt eller i samverkan.
- Kommunen bör aktivt delta i planering av servicepunkterna på de prioriterade orterna, i nära samverkan med lokala företag och föreningar.
- Kommunen bör sträva efter en aktiv dialog med invånare, företag och föreningar för att, inom de prioriterade orterna, etablera och utveckla respektive servicepunkt.
- Kommunen bör beakta besöksnäringens ställning som en av huvudnäringarna och rikta möjliga insatser och åtgärder till företag som bland annat arbetar med turism för att möta besökarens behov av basal samhälllig service.

Service till besökaren

Outdoor- och naturturism är en stor och ännu växande del av besöksnäringen i Malung-Sälens kommun. Besökaren är ofta i behov av annan service än lokalinvånarna. En digitalisering med bland annat information på olika språk, kartor anpassade för den internationelle besökaren är viktigt för framtiden.

Genom ett aktivt samarbete mellan offentliga, kommersiella och ideella aktörer kan tillgången till service säkerställas, inte minst med koppling till etablerade servicepunkter.

Infrastruktur

Utvecklingen av ny teknik är i många delar positiv för landsbygden, inte minst för att den minskar beroendet av närhet till olika inrättningar. De landsbygdsbor som är etablerade i samhället och har god ekonomi och god hälsa klarar att hantera en lägre servicegrad. De som inte kan ta del av ny teknik, av ekonomiska eller andra skäl, riskerar dock att marginaliseras och ställas vid sidan av utvecklingen. Därför bör tillgången till och utvecklingen av ny teknik anpassas även för de grupper som idag riskerar att hamna i utanförskap. Separata eller parallella lösningar för dessa grupper är knappast eftersträvansvärda. Ny teknik kan etableras och utvecklas utifrån ett inkluderande perspektiv. Ur hållbarhetssynpunkt kan ny teknik även bidra till att minska behovet av transporter.

- Kommunen bör samverka med övriga länsaktörer (Region Dalarna, Dalatrafik och närliggande kommuner) för att enskilda personer och företag ska ges tillgång till grundläggande servicefunktioner via t.ex. via tåg, buss eller taxi. Likaså via digitaliserade kanaler och tjänster.
- Kommunen bör, utifrån antagen bredbandsplan, verka för ett utbyggt fibernät som inkluderar största möjliga del av kommunen. Detta kan åstadkommas genom tillvaratagna externa finansieringsmöjligheter i samverkan med lokalbefolkning och andra aktörer, samt genom ett samordnat anläggande av bredbandsnätet.
- Kommunen bör uppmuntra utvecklingsidéer och innovativa lösningar där ny teknik erbjuder nya lösningar på befintliga problem.
- Genom medlemskapet i GIS-samverkan Dalarna bör GIS tekniken användas för att underlätta serviceplanering.

Ungdomars uppväxtmiljö och äldres livsvillkor

När det kommer till den kommunala, icke kommersiella, servicen finns antagna styrdokument och mål som inkluderar landsbygden. Dessa är därför delvis integrerade i serviceplanen och i övrigt styrande parallellt med serviceplanen.

Kommunen fäster stor vikt vid yngre barns behov och strävar efter att erbjuda barnomsorg och utbildning som håller hög kvalitet. Utbudets kvalitet samt pedagogiska innehåll gör att behov och förutsättningar alltid måste vägas mot varandra. Kommunens strategi är att upprätthålla en skolorganisation som ger barnen trygga och likvärdiga förutsättningar och möjligheter, med betoning på kvalitet och pedagogiskt innehåll.

- Vid förändringar i kommunens skolorganisation bör, på övergripande nivå, effekter för utveckling och service beaktas.

- Det bör vara öppet att söka alternativa lösningar bortom administrativa kommungränser, så väl på individnivå som på strukturell nivå.
- Strukturella förändringar kan föranleda etablering eller utveckling av nya mötesplatser och nya mötesformer, utifrån lokalt perspektiv.
- Möjligheter till lek och fritid samt tillgång till natur- och rekreationsområden, liksom utbud av olika kulturformer, bör främjas i alla sju prioriterade orter.

Äldre är inte en homogen grupp. De lever under olika förhållanden och vitt skilda villkor, samt har olika värderingar och livsstilar. I rapporten "Bo bra på äldre dar" kan vissa drag dock utläsas. Människor vill i stor utsträckning bo kvar i sin bostad och inom sitt område så länge de kan. När man väljer eller blir tvungen att flytta så är alternativet främst en tillgänglig lägenhet med hyresrätt eller bostadsrätt. Efterfrågan på senior- och trygghetsboende³ har ökat och tillgänglighet till vardagsservice är en grundläggande kvalitet. Trygghet och gemenskap framstår som viktigt i den dagliga livsföringen. Detta gör att många äldre vill flytta närmare tätorterna.

- Det behövs en mångfald av alternativa och tillgängliga bostadsformer för äldre. Genom att stödja lanthandeln och/eller utvecklandet av väl fungerande servicepunkter kan det underlätta för de äldre, som önskar, att bo kvar på sin hemort.

Avslutning

Urbanisering är, som sagt, ett globalt fenomen som lokala insatser och åtgärder har låg påverkan på. Det finns emellertid möjligheter att kompensera och komplettera för att möta följder och effekter när befolkningsunderlaget minskar och verksamheter centraliseras.

Avgörande för att möta urbaniseringens negativa effekter på lokalsamhällsnivå är medborgarnas vilja och initiativkraft, utan den ingen framgång. Kommunen bör uppmuntra, stödja och ta vara på de positiva krafter som arbetar för hela kommunen.

Service är en komplex företeelse som en kommun inte kan upprätthålla på egen hand. Likväl bör kommunen ge förutsättningar för samordning och samarbeten mellan servicegivare. Kommunen kan medverka till att etablera servicepunkter, i lanthandel eller på annan utpekad plats, och på detta vis bidra till att upprätthålla servicenivån på vald plats, utifrån behov och förutsättningar. Kommersiella, ideella och offentliga aktörer bör samverka för att fylla en servicepunkt med relevant innehåll.

³ Serviceboenden är egna lägenheter med tillgång till personal.

Seniorboenden och trygghetsboenden är funktionellt utformade bostäder (hyresrätter, bostadsrätter) ofta med tillgång till bovärd och gemensamhetslokaler. Någon exakt definition finns inte.

Särskilt boende för äldre är för den som inte kan bo kvar i sitt hem på grund av sitt vårdbehov

Presentation av butiksorter och basserviceutbud samt kompletterings- eller kompensationsbehov

Rörbäcksnäs, Yttermalung, Tyngsjö, Öje, Malungsfors, Lima, Sörsjön

Denna del av serviceplanen kommer att kompletteras med byarnas egna utvecklingsplaner tillsammans med kommunala bygderådet för att få en mer preciserad bild av kompletterings- eller kompensationsbehov.

Några förklaringar till tabellerna:

Kontanthantering/betaltjänster

Är tjänster man använder för att betala med, ta ut kontanter, sätta in dagskassor, betala räkningar och så vidare.

Boende anpassat för äldre och särskilt boende

Boende anpassat för äldre bygger på att man är frisk nog att klara sig i stort sett själv i funktionellt utformade bostäder med gemenskapslokaler och tillgång till bovärd eller personal vissa tider. Till skillnad från särskilt boende/ äldreboende ingår varken mat, service, omvårdnad eller sjukvård men man kan ha hemtjänst.

Bredband via fiber

2009 beslutade regeringen att minst 90 % av alla hushåll och företag ska ha tillgång till bredband om minst 100Mbit/s år 2020. För att få tillgång till den kapaciteten behöver man gå från bredband via ADSL (teleledning) till bredband via fiber (kabel i mark) Fibernätet i Malung-Sälen ska byggas ut till samtliga kringorter och alla hushåll, företag och byar ska erbjudas att ansluta, endera genom lokala fiberföreningar eller kommunkoncernens Malungs elnät.

Rörbäcksnäs

Rörbäcksnäs är en ort utkanten av Sälenfjällen. Orten har lanthandel och en stor gränshandel med Norge. I orten finns även sportaffär och byn har några av Sveriges mest omtalade mountainbikespår, en del av Biking Dalarna. Nu finns också koppling till spåranslagningar på norska sidan gränsen. Under 2015 genomförs där en lokalekonomisk analys (LEA) med hjälp av Coompanion, Länsstyrelsen och kommunen. Skolan och förskola finns. Fastighetspriserna är på orten är påverkade av den geografiska närheten till Sälenfjällen.

I och med att Airportcenter byggs och Scandinavian Mountains blir verklighet blir Rörbäcksnäs centralt placerad i SITE-regionen.

Rörbäcksnäs kommer 7 mars 2016 återfå sitt postnummer efter 40 år.

Kommunen ser positivt på etablerandet av cykelbaserade aktiviteter, och ser gärna en utveckling i samarbete med Cave outdoor, andra företag, byalag/bygdegrupp samt MTB-aktörerna.

SERVICEUTBUD Rörbäcksnäs	
	2014
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	X
Apotek/apoteksombud	X
Post/postombud	
Kontanthantering/Betaltjänster	Mindre uttag
Systembolagsombud	X
Svenska spel	
Bussgodsutlämning	
Paketutlämning	X
<i>Annan kommersiell</i>	
Café/minicafé	
Korvkiosk	
Restaurang/vårdshus	X
Hotell/vandrarhem	X
Kiosk	
Drivmedel	X
<i>Kommunal</i>	
Skola F-3	X
Förskola 1-5 år	X
Gruppboende	X privat
Boende anpassat för äldre	
Särskilt boende för äldre	
Fritidsgård	
<i>Statlig</i>	
Bredband via fiber	

Yttermalung

Yttermalung ligger i centralorten Malungs relativa närhet. Orten har förskola och skola men ingen Lanthandel eller bensinstation. I byn drivs det projekt för att öka invandringen. I Yttermalung finns en mycket välfungerande camping med badpool och även ett antal andra företag har sin bas i här. Under 2019-2021 kommer en förbifart byggas öster om samhället.

SERVICEUTBUD Yttermalung	
	2014
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	
Apotek/apoteksombud	
Post/postombud	
Kontanthantering/betaltjänster	
Systembolagsombud	
Svenska spel + ATG	
Bussgodsutlämning	
Paketutlämning	
<i>Annan kommersiell</i>	
Café/minicafé	
Korvkiosk	
Restaurang/värdshus	
Hotell/vandrarhem	X
Kiosk	X
Drivmedel	
<i>Kommunal</i>	
Skola F-2	X
Förskola 1-5 år	X
Gruppboende	
Boende anpassat för äldre	
Särskilt boende för äldre	
Fritidsgård	
<i>Statlig</i>	
<i>Övrigt</i>	
Möteslokal	X
Bredband via fiber	

Tyngsjö

Tyngsjö ligger i den sydligaste spetsen av kommunen och står i princip utan kommersiell service. Här finns en camping och en relativt stor outdoor- och naturturism. I flera utländska besökares ögon är Tyngsjö centralt beläget i Sverige och Skandinavien, och lämpligt som basläger för att göra resor till endera Stockholm, Oslo, Göteborg, eller vildmarken. Befolkningsunderlaget är litet och ortens perifera läge motiverar extra eftertanke. Det är cirka 4 mil till Hagfors och Vansbro. Kommunen är positiv till lösningar över kommungränserna. Tyngsjö ingår bland byarna som under evenemanget Kultur i Tiomilaskogen visar konst och kultur i tre dagar. Som bäst har arrangemanget lockat 8000 besökare.

Kommunen uppmuntrar byinitiativ som syftar till ökad kommersiell och offentlig service. Med tanke på geografi och avsaknad av service bör fokus ligga på kollektivtrafiklösningar som underlättar att ta del av centralortens serviceutbud. Hemsändningsbidraget, som ges av Länsstyrelsen för att hjälpa personer att få dagligvaror, är en möjlighet som kan utvecklas till en mer möjliggörande resurs i detta område.

SERVICEUTBUD Tyngsjö	
	2014
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	
Apotek/apoteksombud	
Post/postombud	
Kontanthantering/betaltjänster	
Systembolagsombud	
Svenska spel + ATG	
Bussgodsutlämning	
Paketutlämning	
<i>Annan kommersiell</i>	
Café/minicafé	
Korvkiosk	
Restaurang/värdshus	
Hotell/vandrarhem	X
Kiosk	
Drivmedel	
<i>Kommunal</i>	
Skola F-6	
Förskola 1-5 år	
Gruppboende	
Boende anpassat för äldre	
Särskilt boende för äldre	
Fritidsgård	
<i>Statlig</i>	
<i>Övrigt</i>	
Möteslokal	X
Bredband via fiber	

Öje

Öje har ett servicekooperativ, i viss partnerskap med kommunen, som driver flera verksamheter – t.ex. hemtjänst, butik och vandrarhem. Byn har stora ambitioner och rätt paketerad också förutsättningar för turism. Byn har en mycket aktiv båtklubben, Öjesjöns båt och fritidsklubb med många fritidshusägare som medlemmar. Öjes matbutik ligger mer än 15 km från närmsta butik vilket kvalificera till offentligt stöd. Öje har postboxar istället för postlådor vid husen vilket lett till en livaktig mötesplats vid lanthandeln varje dag.

Kommunen bedömer att Öje har turistpotential. Malung-Sälens kommun strävar efter fortsatt samarbetet med kooperativet. Kommunen beaktar insatser och åtgärder för bättre kommunikationer till Malung och Mora för att underlätta arbetspendling och för anslutning till vidare resa från Mora.

SERVICEUTBUD Öje	
	2014
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	X
Apotek/apoteksombud	X
Post/postombud	X
Kontanthante- ring/betaltjänster	
Systembolagsombud	
Svenska spel + ATG	
Bussgodsutlämning	
Paketutlämning	
<i>Annan kommersiell</i>	
Café/minicafé	X
Korvkiosk	
Restaurang/vårdshus	X
Hotell/vandrarhem	X
Kiosk	
Drivmedel	X
<i>Kommunal</i>	
Skola F-6	
Förskola 1-5 år	X
Gruppboende	
Boende anpassat för äldre	
Särskilt boende för äldre	
Fritidsgård	
<i>Statlig</i>	
<i>Övrigt</i>	
Möteslokal	X
Bredband via fiber	

Malungsfors

Malungsfors är en ort med många unga familjer vilket återspeglas i antal barn i skola och förskola. Byn har lanthandel med försäljning av drivmedel. Dessutom finns ett antal skinnbutiker och en heminredningsbutik. Årligen arrangeras en riksbekant visfestival som lockar många besökare. Orten har travbana. Matbutiken ligger bara 11 km från närmsta matvarubutik.

Kommunen arbetar för en nyöppning av timmerterminalen och för att järnvägen åter tas i bruk. Malung-Sälens kommun ser gärna en utveckling där fjälltrafiken får ytterligare anledningar att stanna i Malungsfors.

SERVICEUTBUD Malungsfors	
	2014
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	X
Apotek/apoteksombud	X
Post/postombud	X
Kontanthantering/betaltjänster	
Systembolagsombud	X
Svenska spel + ATG	
Bussgodslämning	
Paketutlämning	
<i>Annan kommersiell</i>	
Café/minicafé	
Korvkiosk	
Restaurang/värdshus	
Hotell/vandrarhem	
Kiosk	
Drivmedel	X
<i>Kommunal</i>	
Skola F-5	X
Förskola 1-5 år	X
Gruppboende	
Boende anpassat för äldre	
Särskilt boende för äldre	
Fritidsgård	
<i>Statlig</i>	
<i>Övrigt</i>	
Möteslokal	X
Bredband via fiber	

Lima

Lima är mitten av en i stort sett sammanhängande by från Tandö till Transtrand. Här finns mycket av service. Förskola, skola F-9, 2 mataffärer, äldreboenden och en mängd företag. Lima har också Lima besparingssskog med alla dess åtaganden och stöd för kommundelen. Här finns företag som Limatvätten och även ett museum över Sixten Jernberg. Limas butiker ligger tätt, Länsstyrelsens stöd kan sökas av butiker på längre avstånd än 10 km från ort med 3 000 invånare.

Kommunen måste beakta den kommersiella bärkraften i byn. Om dagligvaruhandlen skulle försvinna, så skulle detta leda till avstånd på 2,5-3 mil enkel resa.

SERVICEUTBUD Lima	
	2014
<i>Kopplat till butiken</i>	
Dagligvarubutik	X
Apotek/apoteksombud	X
Post/postombud	X
Kontanthantering/betaltjänster	X
Systembolagsombud	X
Svenska spel + ATG	X
Bussgodslämning	X
Paketutlämning	X
<i>Annan kommersiell</i>	
Café/minicafé	X
Korvkiosk	X
Restaurang/värdshus	X
Hotell/vandrarhem	X
Kiosk	X
Drivmedel	X
<i>Kommunal</i>	
Skola F-9	X
Förskola 1-5 år	X
Gruppboende	
Boende anpassat för äldre	
Särskilt boende för äldre	X
Fritidsgård	X
<i>Statlig</i>	
<i>Övrigt</i>	
Möteslokal	X
Bredband via fiber	

Sörsjön

Orten är Malung-Sälens kommuns norra utpost. Här finns servicekooperativ som har hemtjänst och förskola. Det finns också butik och försäljning av drivmedel med mera.

Orten ligger på vägen mot Särna vilket kommer att få större betydelse som transportväg med Scandinavian Mountains flygplats. Här finns möjligheter till utbud med utgångspunkt att locka trafikströmmarna och även utrymme att satsa på natur- och outdoorturism. Det närliggande Näs fjället är en del av Sörsjöns upptagningsområde.

Malung-Sälens kommun fortsätter att samarbeta med kooperativet Dalen och stöttar projekt som underlättar boende på orten. Malung-Sälens kommun ser gärna Sörsjön som en besöksort.

SERVICEUTBUD Sörsjön	
	2014
Kopplat till butiken	
Dagligvarubutik	X
Apotek/apoteksombud	X
Post/postombud	X
Kontanthantering/betaltjänster	
Systembolagsombud	X
Svenska spel + ATG	
Bussgodslämning	
Paketutlämning	
Annan kommersiell	
Café/minicafé	X
Korvkiosk	
Restaurang/värdshus	
Hotell/vandrarhem	X
Kiosk	X
Drivmedel	X
Kommunal	
Skola F-6	
Förskola 1-5 år	X
Gruppboende	
Boende anpassat för äldre	
Särskilt boende för äldre	
Fritidsgård	
Statlig	
Övrigt	
Möteslokal	X
Bredband via fiber	

Referenser

Dalarnas regionala serviceprogram 2014-2018 – Länsstyrelsen Dalarnas län

Malung-Sälens kommun Översiktsplan 2009

Malung-Sälens kommun Verksamhetsplan och budget 2015-2018

KS/2014:357

4 av 5 jobb skapas i små företag – Företagarna Dalarna Rapport juli 2014.

Malung-Sälens kommuns strategi för bredbandsutbyggnad

Samhällsekonomiska effekter av nedläggning av butiker på landsbygen. Tillväxtverket Rapport 0116, 2011.

Trafikplan Malung-Sälens 2014

Bo bra på äldre dar - Kreativitet och nytänkande när det gäller bostäder och boendemiljö för äldre. Slutrapport Hjälpmedelsinstitutet 2012.

Utredningen Stöd till kommersiell service i särskilt utsatta glesbygdsområden- SOU: 2014:01

BID-handboken - BID Sweden och Tillväxtverket

Hedemora kommuns Serviceplan 2015